

SUÇ KAVRAM VE TEORİSİNE DAİR BİR DENEME

Araş. Gör. O. Vahdet İşsevenler

Kriminoloji'nin tazeliğine rağmen insanoğlunun suçu anlama çabası Kabil'den de evvel olsa gerek. Bu evvelden evvel olan, sonranın sonrasına uzanan mesele, onu anlama çabasını da peşinden sürüklerken -durmadan da olsayolu tanımaya çaba göstermek gerekir. Bu minvalde sırasıyla teori, suç ve **integrated**¹ suç teorisi kavramlarının etrafında dolanacağız. Burada suçu anlama çabalarına ilişkin çalışmaların sonuçlarına ilişkin bir sentezden ötede “neredeydik, neredeyiz, nereye gidiyoruz?” sorularının kapsamında, yorum geliştirmeyi ve bununla birlikte veri edilen suçu anlamaya yönelik çalışmaların bağlamında yansımali bir nitelikte fakat soyutlamadan ve sorgulamadan uzak durmadan meta-çalışmaya yakın ama felsefeye belki daha yakın bir gayretten bahsediyoruz.² Bu anlamda, meta-teori'nin epistemolojik sorunların çözülmesi yollu öncül oluşu mu; yoksa meta sıfatlı oluşundan mütevellit ampirik veri olarak aldığı teorilerin incelendiği bir sonra mı olduğu tartışmalarından da gayri tutuyoruz bu denememizi. Belki de böylece çalışma alansız kalmayacak, bilakis alanlar arasında salınım olanağı bulacak.

TEORİ

Bu noktada yola ilişkin ayan olanın, evvela teorinin varlığı olduğunu söylemek gerekir. Başka bir deyişle ne yapıyoruz diye baktığımızda, baktığımızı fark ediyoruz: **theoria, theoros, thea**, yani; izleme, izleyici, bakış.

*“Theoros [özgün anlamıyla] bir festivale gitme görevini üstlenen heyette yer alan kişidir... Böylece theoros, sözcüğün tam anlamıyla görendir. Theoria da öncelikle özneliğin tutumu, özneliğin kendi kendini belirleyişi olarak kavranmalı, tersine her ne ise görülen onun üzerinden anlaşılmalıdır. Theoria hakiki anlamda bir paylaşmadır; etkin değil ama edilgen bir **pathos**, yani kişinin kendini görülenene kaptırması, onunla hemhal olmasıdır.”³*

¹ Kavramın, Türkçeleştirilmesi de bir mesele olarak çalışmanın sonunda kısaca değerlendirilmiş olup o noktaya kadar İngilizce ifadesi kullanılmıştır.

² Shanyang Zhao, “Metatheory, Metamethod, Meta-Data-Analysis: What, Why and How?”, *Sociological Perspectives* 34, 1991, s. 377-390 Aktaran: Aslıhan Öğün, Sosyolojide “Meta-Teorik Yaklaşım İlişkin Bir İnceleme”, **Haccettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, c.15, 1998 s. 138 (Çevrimiçi) www.edebiyatdersisi.haccettepe.edu.tr 02.04.2011

³ Gadamer, *Wahrheit und Methode*'den aktaran: Nalbantoğlu, Hasan Ünal. Daimon'unu Yitiren Üniversite. Bu metin, başka kongrelerde sunulmuş bildirilerin ışığında yeni

Buradan ilişkinin yapısına dair doneler ediniyoruz: gören, görülen, aralarındaki mesafe ve mesafenin aşımı. Mesafenin aşımı noktasında da **pathos**. O halde mesafenin ilişkideki varlığı ve bir anlamda onu ters yüz eden **pathos** üzerinde durmak gerekir.

"Bir varlığın bilgisini elde etmek isteyenler için bilinmesi gereken üç şey vardır. Bilim dördüncü şeydir. Beşinci olarak da, tanınanı, gerçekte var olanı saymamız gerekir. Birincisi ad, ikincisi kavram, üçüncüsü imge, dördüncüsü de bilimdir. Bu söylediklerimi anlamak için bir örnek verelim, her şeyi bu örnekle karşılaştıralım: Daire denen bir şey vardır; adı da şimdi söylediğim sözcüktür. Sonra dairenin, ad ve eylemlerden kurulmuş bir kavramı vardır; bütün uçlarının odağa eşit uzaklıkta olduğu şey, işte yuvarlak, çember, daire denen şeyin kavramı. Bundan sonra resmi çizilen, sonra silinen, tornayla yapılan, sonra bozulan nesne gelir; oysa bütün bunlarla ilgili olan dairenin kendisi bu değişmelerin dışındadır, çünkü o ayrı bir şeydir. Dördüncü şey, bu nesnelerin bilimi, akılla kavranması ve onlar konusundaki doğru kanıdır... Sözün kısası, bir kimsede nesne ile yakınlık olmazsa ne öğrenme ne belleme kolaylığı ona bir şey gösterebilir; çünkü görebilmek için nesne ile yakınlık ilk koşuldur... Yoksa Lynkeus'un gözleri ile de olsa hiçbir şeyi görmeye imkan yoktur..."⁴

Platon'un izahı, mesafenin varlığını ifade için yeterli olabilir; ama **pathosun** ne'liğine geçişte hem mesafe üzerinde duran hem de interdisipliner çalışmanın önemini ve bu anlamda **integrated** suç teorilerinin oluşturulma saikini anlayabileceğimiz şu hikayeyi aktarmak kolaylık sağlayabilir:

"Bir padişaha hediye olarak Hindistan'dan bir fil gelmişti. Onu sarayın ahırına koydular. Hayatlarında hiç fil görmemiş insanlar onu görmeye geldiler ama ahır karanlıktı. Biri fikir edinmek için ellerini uzattığında filin hortumunu yakaladı. Adam hortumu yokladı, eğdi büktü ve arkadaşlarına: Bu fil içi boş yumuşak bir boruya benziyor, dedi. Bir diğeri filin kulağını tutmuştu, onu kadife gibi kalın ve yumuşak bir yelpazeye benzetti. Başka bir adam filin ayağını yokladı ve onun kalın bir sütun olduğunu sandı. Geniş sırtına elini değdiren bir diğeri, filin bir taht olduğunu düşündü. Böylece her biri kendi zanlarınca bir fil tarifi yaptılar." "Bu adamların ellerinde bir mum olsaydı, filin nasıl bir şey olduğunu herkes görürdü de aralarındaki ihtilaf ortadan kalkardı."⁵

Suç olgusunu sınırlı faktörlerle açıklayan parçalı suç teorilerinin⁶ durumunu, fili tek bir uzvu ile açıklamaya çalışanlara benzetebiliriz. Bununla bir-

sezgilerin oluşmasıyla önceki bir kongre metninin ("Üniversite, A. Ş. & Ersatz Bilim, " Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, Muğla Üniversitesi, 05-07 Ekim 2005 [bas-kıda]) yeni bir yönde evrilmesiyle ortaya çıkmıştır. (Çevrimiçi) www.metu.edu.tr 10.04.2011

⁴ Platon, **Mektuplar**. s. 60-61

⁵ Rumi, **Mesnevi** 3/48

⁶ Zahir Kızmaz, "Kriminolojide yeni yönelimler: Bütünleşik (Integrated) Suç Kuramları I", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** c.15, 2005, sayı 2, 2005, s.349 (Çevrimiçi) web.firat.edu.tr 03.04.2011

likte elinde mum olsa bile sadece bir uzva, sınırlı faktöre odaklanmakta ısrar eden de olabilir ve muma rağmen yine açıklamadan yetersiz kalabilir. Bu interdisipliner çalışmanın önemini ortaya çıkarsa da şimdilik üzerinde duracağımız konu, bu hikayede mum benzetmesinde karşımıza çıkan **pathos**.

Felsefenin doğuşuna verilen cevaplardan ne merak ne de hayal kırıklığı bizi tatmin edemez. Merak, aceleci ve kırılmalıdır; varlık dükkanına girip dilediğini alıp çıkmak, başka bir ifadeyle orada aradığını bulmak ister; yani varlığı kendi ile kısıtlama riskini taşır ve hakikat, yani onun kısıtlanamayışı ya merak edeni kırar ve onda bir hayal kırıklığı yaratır ki bu noktadan sonra bir teselli arar ve hakikate varma gayreti, vardığına hakikat demeye dönüşebilir ya da muhteşemliği/korkunçluğu karşısında hiçlikle karşılaşabilir ki meraktaki ve hayal kırıklığındaki etken oluş hali, bu hiçliği varlığa atfeder.

Cevap **philos** olabilir. Çünkü o dahil olmaya eğilimlidir. Sevgi vuslat ister, sahip olmak isteyemez, tabiatına aykırıdır, çünkü sahiplik kısıtlama gerektirir ki kısıtlandığı vakit sevilen, “o sevilen” olmaz; sevendeki algıdır sadece bu da vuslat olmaz, yani mesafe alınamamış olur. İşte felsefedeki sevgi- yani **philospohia** daki **philos-** bu yüzden bilme'yi sevmeyi değil, varlıkla girilen ilişkiyi ifade eder, yukarıda bahsedilen “edilgen **pathos**” buradadır. Bu hal varlığın nesneleşmesine müsaade etmez. Ama kavramlar nesnelere. Örneğin, her yaprak diğerlerinden farklıdır ve yaprak kavramı ancak bu farklılıkların **göz ardı** edilmesi, benzerliklere **odaklanması** yoluyla oluşabilir.⁷ Ama bu, yaprak kavramının bir yaprağın gerçekliğini yanlışladığı anlamına gelmez; kavramın gerçekliğin bir tür dışı vurumu olduğu, gerçekliğin (çokluk) ise ancak deneyimlenebilen ama yazılmayan bir hakikat ve bu anlamda bir bilgi olduğu anlamına gelir. Perspektivizm, gerçekliklerin anlaşılacak olan değil, yaşanılacak olan olduğunu; varoluşu, en az yaşanan kadar bakış açısı olduğunu, bakış açıları fazlalaştırılsa dahi hiç bir zaman bütünü görebilecek tek bir bakış açısının mümkün olmadığını söylemiştir.

Yani teori bakıştır, sistemli bir biçimde düzenlenmiş, birçok olayı açıklayabilecek, temel kurallar koyabilecek, bilgiyi gösteren olma iddiasında bir bakıştır. O halde sadece -görüntüyü edinmek emsali ile- ampirik veri değil, onun aklileştirilmesi de gerekmektedir. Suç teorilerinin entegrasyonu -bütünleşik suç teorileri- geleneksel suç teorilerinin suça bakışlarının (**techne**'si detaylandırılmış) entegrasyonudur. Suça götürenin ne olduğunu açıklama iddiasındaki bir teori, sadece kriminoloji ile mümkün değil ve fakat felsefeye ihtiyaç duymaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz anlamda, felsefenin amacına uygun olarak incelenen olgunun tamamına dair bir bilgiyi verebilmesi için; bütünü, parçaların toplamından fazlası olduğu gerçeğine vakıf olması gerekmektedir.⁸ Bu, parçalar arası ilişkilerin anlamı kadar ilişkinin bir tarafı olan suçlunun da incelenen olgu olan suçun bir parçası oluşu açısından önemlidir.

⁷ Allan Megil, Aşırılığın Peygamberleri; Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida, Ankara çev. Tuncay Birkan, Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s. 89-96 Aktaran: Mehmet Özgüden, Nietzsche ve Postmodernizm, Mülkiye, C.31, sayı 257, s.160 (Çevrimiçi) www.mulkiyederigi.org 01.04.2011

⁸ Aristoteles'de (Metafizik özellikle) bulabileceği gibi Gestaltçı psikolojide de “bütün parçaların toplamından fazladır” önermesi işlenmiştir.

Kriminolojinin verileri bu anlamda bir mumdur, bu fili gösterebilir lakin “ne fil olmayı ne de fille olmayı” anlatamaz. Bilginin edimselliği noktasında, söz gelimi suçun neden işlendiğini suç işlemeyen, suçlu olmadan görebilmek için, **pathos**’una varabilmek noktasında **pathos**’un varlığını kabul görüşten geriye kalanın **techne**’nin epistemeye tahakkümü olmaması adına önemlidir.⁹ Bu vesile ile Nietzsche’nin yerini onamak, Platon ile Nietzsche’nin dansına bu konuda son vermek ve suça geçmek gerekiyor. Bu tartışmayı daha fazla detaylandırmayıp burada nokta koymasak da belki bir virgül koyup kısa bir değerlendirmeyi en sona bırakmak düşüncenin tamamlanmamış hareketine, eşyanın kısıtlanmış yansımaya¹⁰ uygun olur.

SUÇ

Suç kavramının altında, aslında giydirilmiş bir nesne, suçlu/suçlu davranışı (criminal behavior) yatar. O halde onun üzerindeki çıkarılmak, perde-leri kaldırmak gerekmektedir.

Nietzsche, suç ve ceza kavramlarının kaynağının sözleşme -borç sözleşmesi- olduğunu söyler: Cezanın, mağdurun gördüğü zararın tazmininden doğduğunu, borçlunun borcunu gerektiğinde bedeni, yaşamı, özgürlüğü ile ödediğini hatırlatır.¹¹ Büyük harfle yasanın -toplum sözleşmesinin- ihlali olan eylemlerin tasfiyesi saiki ile ceza yasası hazırlanır, normatif suç tanımı yapılır. İradi, yaptırma bağlanmış bir davranıştır denir, suç.¹² İster demokratik olsun ister totaliter veyahut başka bir şekilde ayrıcalıklı çerçeveye sahiptir iktidar; o, yasa koyan ve uygulayan.¹³ Adalet de iktidarın hareketinin saiklerinden olabilir, ama hak etmek ve hak edilene vermek değildir sadece normatif suçun tanımını yaptıran. Kaldı ki hakkaniyetin tecelli haritasında, yasanın yaşandığı alan sınırlıdır. Çünkü yasaları yaşamın kullanma kılavuzu olarak bilip uygulamadığımız yani sadece onlara, kanunlara göre yaşamadığımız, onların uyumsuzluklar noktasında devreye girişi gibi bir de onların zaman ve mekan olarak kısıtlı maddi olayları vardır üzerlerinde çalıştıkları. Ve dahi adaletten de fazlası olabilir bir ilişkide, hak edilenden fazlasının yaşandığı, özveriye sebep olan, sevgi gibi mesela. O halde insanın eylemini, norma uygunluğu, norma benzerliği üzerinden tanımlamak yanıltıcıdır. Yani suçlu davranışından önce, insan davranışı vardır. Demek ki bir insan neden suç işler değildir esas soru, asıl sorulması gereken büyük harflerle isteğin oluşumu, ayrıca küçük harfle isteklerin oluşumu ve bunların eyleme dönüşümünde neden otoritenin isteği ile bu denli mesafeli oluşu. Nihayetinde iktidar, erk, Latince **potestas** (günümüz dillerindeki bir yansımasıyla **power**¹⁴) **will to power**’ın yansımasıdır. Uyumsuzluk bu mesafenin kendisidir, ceza hukuku alanındaki eylem böyle bir mesafenin ürü-

⁹ Halis Çetin, “Çatışma ve Diyalog Tartışmaları Arasında İki İnsan, İki Medeniyet”. **AÜ SBF** Nisan-Haziran 2003/58 ve Doğu Batı 41 s.46

¹⁰ Nevzat Can, “Nietzsche’de Hakikat ve Perspektivizm”**Felesefe Dünyası**, 2003/2, Sayı 38, s.131 (Çevrimiçi) www.tufed.org 19.06.2011

¹¹ Mehmet Özgüden, “Nietzsche ve Postmodernizm”, s.166. Düşünürün konu hakkındaki söylevi için bakınız: Nietzsche, Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne.

¹² Centel/Zafer/Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**. Beta Kitap. 2006. 4.baskı. S.204

¹³ İbrahim Kaboğlu, **Anayasa Hukuku Dersleri**, Legal Yay. 2005. 2. baskı, s.71

¹⁴ A. g. e. s.68

nüdü, bu mesafeyi alma çabasıdır ve alıştır, ceza yasalarının, kolluk ve yargılama teşkilatlarının varlığı bunun göstergesidir.

Bu aralanan perde, suçlu davranışı tanımındaki suçlu sıfatı idi. Geriye davranış yani insan kaldı. O halde önce insan ve tercihleri üzerinde durmak lazım gelir. Perdelerin gerisindeki mum bu. Sonra o mum ile filin etrafında dolanmak lazım gelir yoksa bacağına bakıp hala sütun olduğunda ısrar edebiliriz. Yani ontolojinin -mesafenin sıfır olduğu yere gidip- üzerine psikolojik, sosyolojik, antropolojik, ekonomik ve benzeri verileri, perdeleri giydirmemiz gerekmektedir -bu da uzaklaşmak olacaktır- ki mesafenin sıfır olduğu yerden görmek mümkün değildir; o yüzden sadece mesafeyi (perdeler tek başına anlam ifade etmez) aşmak değil, sonra müsait konuma tekrar dönmek de önemlidir.

Nihayetinde kriminolojinin öznesi artık suç ilişkisidir. Fail organizmayı bozan bir virüs değil, ilişkinin bir tarafıdır. Bir suçun oluşabilmesinde failin davranışından daha zaruri olan, suç tanımının olmasıdır; tanım yoksa o davranış suç değildir ama hala aynı davranıştır. Tanıma rağmen isteğin icra edilmesi, isteğin yoğunluğunu ifade eder. Bir suç teorisi, kanunlar vesilesi ile ifşa olan isteklerinin mutlak doğru istekler olduğu varsayımı ile hareket edemez; belki adam öldürme gibi suçlarda, bu yönde tereddütsüz bir algı mevcuttur lakin suç temelde bir istek çatışması iken; norm olarak suç, tarih ve coğrafya ile sınırlı oluşu itibarıyla "mutlak doğru" anlayışı ile bağdaşmaz. O nedenledir ki ilişkinin tarafı olarak suçlu davranışı değil, insan davranışı alınmalıdır; merkez değil, taraf olmalıdır.¹⁵ Suç eşittir: "suçlu davranışı" değilken, bir ilişkiyken; faile odaklanmak ilişkiyi kesip sakat bırakmak olur.

Ontolojik ve epistemolojik tutumun araştırmanın sorusu ve metodolojisi üzerindeki aşikar etkisine¹⁶ bu vesile ile hem değinmiş olduk hem de ona dair kısmi açıklamalarda bulunduk. Evet, bu gerçekten de işin başı ve son burada.

Integrated Theory

Buraya kadar teori ve suç kavramlarının etrafında dolandık. Teorinin imkanından/imkansızlığından bahsedilirken, kavramlaştırma meselesinin sorunluluğuna değindik ve suç kavramın yapısını inceledik. Bu kısımda ise yeni denilebilecek bir yönelimden, suç teorilerinin entegrasyonu meselesinden bahsedeceğiz. Bu bahis, anılan başlıktaki teorilerin suç olgusuna getirdikleri açıklamalar değil; eğilimin kaynağı, getirdikleri ve getirebileceklerine dair kısa bir değerlendirmedir.

Çeşitli yazarlarca kriminolojideki teorilerin fazlalığından bahsedilmiştir. Suçun açıklanamayışına tepki olan bu artışın kendisi, bir müddet sonra mesele haline gelmiştir. Bunun doğrultusunda ise şu süreç izlenmiştir: ampirik geççerliliklerini yitiren teorilerin yanlışlama -**falsification**- yoluyla elenmesi, teorilerin kavramsal, mantıksal, ampirik açıdan yarıştırılmasıyla elenmesi ve nihayetinde

¹⁵ Daha evvel de bahsettiğimiz gibi insan davranışının, suçlu davranışı noktasına gelmesi iktidar ile insan arasındaki mesafeden kaynaklanır ki bu kriminoloji kadar suç politikası ile de alakalıdır. Hangi eylemin suç, hangisinin kabahat, hangisinin ne suç ne kabahat olduğu suç politikası ile alakalıdır.

¹⁶ Osman Dolu, **Suç Teorileri**: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji, Ankara, Seçkin Yay., 2010, s.45-49

teorilerin ortak yönlerinin ve üstün yanlarının tespiti ile onlardan bir sentez yaratılması.¹⁷ Teorilerin entegrasyonu denen süreç, işte bu sentezdir ve ürünü de **integrated theory** başlığında değerlendirilen teoridir. Bu başlıkta sınıflandırılan teoriler, suç (1) daha önceki teoriler tarafından kullanılan fakat (2)birden fazla faktörle açıklamaya çalışan teorilerdir. Bundan ötürü de hem teori kirliliğine karşıt bir mücadelenin hem de evvelki teorilerin sınırlı etkenle konuyu açıklama gayretleri sebebiyle yetersiz kalmalarından doğan dezavantajı kaldırma çabasının ürünüdürler.

Bu başlığın dilimize çevirisinde Kızmaz, tümleşik, bütünlük, bütünlük-terici alternatiflerini kullanıp bütünlük'i öne çıkarırken; Dolu entegre teoriler demeyi tercih etmiştir. Öte yandan Kızmaz, söz konusu teorileri tümüyle özgün teoriler olarak görmeyi mümkün olmadığından; önceki teorilerin birleşiminden oluşan genel okumalar olduğundan söz etmiştir. Söz konusu çalışmaların yapısı da dikkate alındığında **bütünlük** teoriler olarak isimlendirmek daha uygun gözüküyor.

Suçun mükemmel kuramını oluşturmak ve dahi teori fazlalığını aşmak adına, çok sayıda faktör dahilinde suçu açıklamaya yönelik ve bunu daha ziyade teorileri bütünlükleştirerek yapan bütünlük suç teorilerini, bu noktaya varmadan teori yazımına dair ontolojik ve epistemolojik bazı sorunların beklemekte olduğunu yukarıda ifade ettik. Belki bu noktadan sonra da evvela tek bir disiplinin modelleri üzerinde yapılacak meta-çalışmaların akabinde ortaya çıkacak olan disiplinler ama bütünlük kuramları, çok disiplinli kuramların hazırlanması izleyecek ve yine bunlar üzerinde de meta-çalışmalar yapmak gerekecektir.¹⁸ Yoksa teori entegrasyonu, kriminolojinin kendi içerisinde bir toparlanma çabası olarak anlamlı olabilir ama disiplinin kendi içerisinde kalınarak yapılacak teori geliştirme faaliyetlerinin belli bir noktada tıkanıklığa yol açacağı belli olsa gerek.¹⁹

Diğer tarafta ise, suçluluğu tek başına açıklayabilecek teorinin yokluğundan bahisle farklı suçlulukları açıklamada, farklı teorilere gitme gereği ifade edilmiştir.²⁰ "Suçlu"da ısrar, bu neticeyi doğuracaktır ve önerilen, türün (insan) devamına hizmet de edebilir, amaç buysa. Suçun karmaşık bir görünüm oluşu²¹ itibarıyla fenomenolojik, sosyal inşa ve eleştirel bakış açıları²² bu anlamda iddiasına daha yakın durmaktadır. Kriminolojinin hatta bilimin iddialarında kaymaya yol açmalarının olumlanması da zaman meselesidir.

¹⁷ A. g. e. s.466

¹⁸ Zahir Kızmaz, Kriminolojide yeni yönelimler: Bütünlük (Integrated) Suç Kuramları II, **Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c.16. 2006, sayı:1, s. 332 (Çevrimiçi) web.firat.edu.tr 03.04.2011

¹⁹ Osman Dolu, **Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, s.475

²⁰ Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, 2005, s. 146

²¹ Zahir Kızmaz, **Kriminolojide yeni yönelimler: Bütünlük (Integrated) Suç Kuramları I**, s.375

²² Osman Dolu, **Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, s.50-55

KAYNAKÇA

Can Nevzat, "Nietzsche'de Hakikat ve Perspektivizm"Felesefe Dünyası, 2003/2, Sayı 38, s. 131-140.

Centel/Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş. Beta Kitap. 2006. 4.baskı.

Çetin Halis, "Çatışma ve Diyalog Tartışmaları Arasında İki İnsan, İki Medeniyet".AÜ SBF Nisan-Haziran 2003/58 ve Doğu Batı 41.

Demirbaş Timur, Kriminoloji, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, 2005.

Dolu Osman, Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji, Ankara, Seçkin Yay., 2010

Hacıkadiroğlu Vehbi, Suç ve Ceza, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 6. Kitap, s.23-28, İstanbul, 2003

Kaboğlu İbrahim, Anayasa Hukuku Dersleri, Legal Yay., 2005, 2. baskı.

Kızmaz Zahir, Kriminolojide yeni yönelimler: Bütünleşik (Integrated) Suç Kuramları I, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi c.15, 2005, sayı 2, 2005, s.349- 377 Elazığ, 2005.

Kızmaz Zahir, Kriminolojide yeni yönelimler: Bütünleşik (Integrated) Suç Kuramları II, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 16, Sayı: 1 s.: 305-335, Elazığ, 2006.

Nalbantoğlu, Hasan Ünal. Daimon'unu Yitiren Üniversite, "Üniversite, A. Ş. & Ersatz Bilim, " Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, Muğla Üniversitesi, t.y.

Özgüden Mehmet, Nietzsche ve Postmodernizm, Mülkiye, C.31, sayı 257, s.155-174

Platon, Mektuplar

Rumi, Mesnevi